

Anayasa Yapımında İdealin Arayışı

Gencer Karabekir KARAGENÇ*

ÖZ

Anayasalar bir toplumun barış içerisinde yaşamasını sağlamak, yönetenin yetkilerini sınırlandırmak, temel hak ve özgürlükleri güvence altına almak üzere kullanılan toplum sözleşmeleridir. Bir toplumun belli ortak ilkeler ve değerler ışığında bir arada yaşayabilmesi bu metinlerin toplumca benimsenmesine bağlıdır. Normlar hiyerarşisinin en üstünde yer alan bu metinler hazırlanırken, toplumsal uzlaşmayı en üst noktaya çıkaracak yöntemler tercih edilmelidir.

Bu çalışmada ideal bir anayasa yapım süreci anlatılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle anayasa kavramına değinilmiş ve mevcut 1982 Anayasasında öngörülen anayasanın değişiklik usulü anlatılmıştır. Sonrasında; anayasaların kim tarafından, hangi dönemlerde yapılabileceği ve nasıl yürürlüğe konulacağı doktriner açıdan incelenmiştir. Son olarak ise bir anayasa yapım sürecinde izlenmesi gereken yöntemler anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anayasa, İdeal Anayasa Yapım Süreci, Kurucu Meclis, Anayasayı Değiştirmek.

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı gkaragenc@ybu.edu.tr.

Seeking for Ideal Constitution Making

ABSTRACT

Constitutions are social contracts that are used to make a society live in peace, to limit the powers of the governing body, and to guarantee fundamental rights and freedoms. The ability of a community to live together in the light of certain common principles and values depends on the social acceptance of these texts. While preparing constitution which are at the top of the hierarchy of norms, the methods to bring the social consensus to the highest point should be preferred

In this study, an ideal constitution making process is tried to be explained. In this context, firstly, the concept of the constitution was mentioned and, the amendment method of the constitution foreseen in the current 1982 Constitution was explained. After that; By whom constitutions can be made, in which periods and, how they will be put into effect have been examined from a doctrinal perspective. Finally, the methods to be followed in the process of making a constitution are explained.

Keywords: Constitution, Ideal Constitutionmaking Process,, Constituent Assembly, Amending the Constitution.

Giriş

Anayasalar yönetenin yetkisini sınırlandıran, onun hukuk kuralları içerisinde hareket etmesini sağlayan ve bir toplum içerisinde yaşayan yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alan metinlerdir. Anayasaların bir toplumun barış içerisinde yaşamasına katkıda bulunmak gibi çok önemli bir işlevleri bulunmaktadır.

Bir toplumun amaçlarını gerçekleştirebilmesi için, diğer konulara nazaran, anayasa konusuna daha fazla eğilmesi gerekir. Bu kapsamda halk arasındaki uzlaşmayı en üst düzeye çıkaracak yöntemleri kullanarak yeni bir anayasa yapmaya çalışmak doğru bir tercih olacaktır. Bu yöntemin izlenmesi, toplum için çok daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

Ülkemiz özelinde konuyu incelediğimizde 1982 Anayasasının uygulanmaya başladığı ilk yıllardan itibaren sürekli yeni bir anayasa yapımı konusu gündeme gelmiş ve bu konu neredeyse bütün siyasi partilerin temel söylemlerinden biri olarak karşımıza çıkmıştır. Mevcut Anayasamızın yaklaşık olarak üçte ikisinden fazlası değiştirilmiş olmakla birlikte, en baştan yeni bir anayasa yapma vaatleri söylemde kalmaya devam etmektedir.

Anayasa Kavramı

Anayasa kavramı ile bir devletin temel niteliklerini, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen metinler kastedilmektedir.¹ Ayrıca anayasalar devletin temel örgütlenişine, işleyişine ilişkin kurallar da içermektedir.² Bu kurallar; devletin fonksiyonlarını oluşturan, yasama-yürütme- yargı fonksiyonlarının örgütlenmesine ilişkin hükümlerden, devletin yapısına, yönetim şekline ilişkin hükümlere kadar çok geniş bir yelpazede tezahür edebilir.³

Anayasa kavramına ilişkin belirtilmesi gereken diğer bir husus ise, anayasaların devleti sınırlama fonksiyonuna sahip olmasıdır.⁴ Birer toplum sözleşmesi olarak adlandırabileceğimiz anayasaların, tarihsel kökeninde hükümdarı sınırlama arzusu bulunmaktadır. Yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkide kuralların nesnel, objektif ve genel geçer bir şekilde belirlenmesi gerekir. Bunu sağlayacak hukuki düzenlemeler de anayasa metinleridir.

Türk siyasi tarihinin 1876 yılındaki ilk anayasasında, anayasa kavramı yerine, Kanun-ı Esasi kavramı kullanılmıştır. Burada Kanun-ı Esasi, asıl kanun, temel kanun anlamındadır. 1921 Anayasasında ise anayasa kavramı yerine, Teşkilat-ı Esasiye ismi kullanılmıştır. 1945 yılından itibaren ise Anayasa kavramı kullanılmaya başlanmıştır.⁵

Türk Dil Kurumu Anayasa kavramını;

“Bir devletin yönetim biçimini belirten, yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa, kanunuesası” olarak tanımlamaktadır.⁶

¹ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınları, 2016, s.10.

² Şeref Gözübüyük, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s.3.

³ Tefik Gülsoy, “Anayasa Yapımı ve Türkiye’de Anayasa Arayışları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (3), 2012, s.4.

⁴ Mustafa Erdoğan, *Anayasal Demokrasi*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2015, s.2.

⁵ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt -1*, Ekin Kitabevi, Bursa, 2011, s.27.

⁶ www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi 29 Kasım 2019)

Anayasa Mahkemesinin de anayasa kavramına ilişkin benzer tanımları bulunmaktadır: Mahkeme anayasa için;

*“Anayasa, Devlet yapısının temelidir. Devlet kuruluşlarının yapısı ve düzeni, bu kuruluşların yetkileri ve birbirleriyle olan ilişkileriyle karşılıklı durumları devlet ve kişilerin haklarıyla ödevleri, bu hukuksal yapının bütünü oluştururlar.”*⁷ ifadelerini kullanmıştır.

Tarihsel olarak baktığımızda da Anayasa olarak kabul görmüş metinlerin; yönetenin yetkilerini sınırlandırma, devletin yapısına ilişkin kurallar içerme ve temel hak ve özgürlükleri güvence altına alma amacı taşıdıkları görülmektedir.⁸ Bu niteliklerin anayasa olarak adlandırılan metinlerin ortak içerikleri olduğu konusunda şüphe yoktur. Ancak içeriğe dair ortak konuların bulunması, anayasaları tek tip, standardize edilmiş metinler haline getirmez. Ülkelerin anayasaları arasında birçok farklılıklar bulunmaktadır.

Anayasalar kendi içerisinde çeşitli tasniflere tabi tutulmaktadır. Bunlardan ilki yumuşak anayasa- katı anayasa ayrımıdır. Katı anayasalar; içinde değiştirilemez maddeler barındıran, değiştirilmesi normal kanunlara oranla daha zorlaştırıcı usullere tabi olan anayasalardır. Yumuşak anayasalar ise normal kanunlar gibi değiştirilebilir.⁹ Türk siyasi tarihindeki 1982 Anayasası katı anayasalara örnek teşkil ederken, 1921 Anayasası yumuşak anayasalara örnek olarak verilebilir. Anayasalara dair diğer bir sınıflandırma ise, kazuistik anayasa-çerçeve anayasa ayrımıdır.¹⁰ Kazuistik anayasalarda devletin organları ve temel hak ve özgürlükler dışında normalde anayasa ile düzenlemesine gerek olmayan konulara da yer verilmektedir. Çerçeve anayasalarda ise genel olarak sadece devletin organları ve temel hak ve özgürlükler yer alır. Anayasalara dair bir başka sınıflandırma, yazılı anayasa - yazısız anayasa ayrımıdır.¹¹ Dünya üzerindeki ülkelerin büyük bir çoğunluğunda yazılı anayasa bulunmaktadır. Yazısız anayasa sahibi ülkelere ilişkin olarak ise bilinmesi gereken bu ülkelerin de birer anayasaya sahip olduğu sadece yazılı formatta bir metnin bulunmadığıdır. Yazısız anayasa sahibi ülkelerde anayasalar genel olarak teamüllerden oluşur.¹² Yazılı olmayan ancak uzunca bir süredir uygulanagelen kurallardan oluşan bir sistem söz konusudur. Bu ülkelere İngiltere, Yeni Zelanda ve İsrail örnek olarak verilebilir. Anayasalara dair son değinilmesi gereken

⁷ E. 1973/19, K. 1975/87, T. 15.04.1975

⁸ Dünya üzerindeki ilk anayasal belge olarak 1215 yılındaki Magna Carta olarak kabul edilmektedir. Magna Carta'nın ilk anayasal belge olarak kabul edilmesinin sebebi tarihte bir hükümdarın yetkilerini sınırlandıran ilk belge olmasıdır. Özellikle vergilendirme konusunda soylular lehine çeşitli imtiyazlar verilmiştir. Dünya üzerindeki ilk anayasalar olarak ise 1787 yılındaki ABD Anayasası, ile 1791 yılındaki Fransa Anayasasıdır. ABD Anayasası çerçeve niteliğinde bir anayasa iken, Fransa Anayasası hem niteliği hem de coğrafi konumu dolayısıyla daha fazla etkili olmuştur. Türk Anayasacılık tarihi ise II. Mahmut döneminde akdedilen 1808 yılındaki Senet-i İttifak ile başlamaktadır. Bu belge padişahın yetkilerini, ayanlar lehinde sınırlandıran ilk belge olmasından ötürü anayasal belge olarak kabul edilir. Fakat hakları sadece ayanlara verdiği için, bir hukuk devleti belgesi sayılmaz. 1839 Tanzimat Fermanı ise; mülkiyet hakkı, eşitlik ilkesi, suç ve cezaların kanuniliği, yargılamanın aleniliği, genel müsaderehin yasaklanması gibi bazı ilkeleri hukuk sistemimize katmıştır. Tanzimat Fermanı, temel hak ve özgürlükleri tüm halka verdiği için hukuk devletine geçişin ilk adımı olarak kabul edilir. 1856 yılında çıkarılan Islahat Fermanı ile cizye kaldırılmış ve gayrimüslimlere asker ve memur olabileme imkanı getirilmiştir. Böylelikle Islahat Fermanı, Osmanlı Devletinde ilk kez Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında hukuki eşitliği sağlamıştır. Bu anayasal belgelerden sonra ise 1876 Kanun-i Esasi ile ilk Anayasa uygulamaya konulmuş doktriner olarak meşruti monarşiye geçilmiştir. Özellikle 1909 değişikliklerinden sonra ise batılı anlamda meşruti monarşi sistemine geçilmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bknz. Bülent Tanör *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul, YKY Yayınları, 2019, s.41-97. Gözübüyük, age. 107-111

⁹ Teziç, age, s.192

¹⁰ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayınevi, , 2019, s.42

¹¹ Gözübüyük, age., s.7.

¹² Teziç, age, s.175.

sınıflandırma ise maddi anayasa-şekli anayasa ayrımıdır. Maddi anayasalarda bir normun anayasa kuralı olarak kabul edilebilmesi için devletin temel organlarına ve temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümler bulunması gerekir. Şekli anayasalarda ise içeriğine bakılmaksızın anayasa metninde yer alan her türlü düzenleme anayasa kuralı olarak kabul edilmektedir.¹³ Bu tanım üzerinden bir değerlendirme yapıldığında 1982 Anayasasının hem maddi hem de şekli anlamda anayasa kavramını karşıladığı görülebilir. Çünkü 1982 Anayasasında devletin organları, temel hak ve özgürlükler yer almakta bunlar dışında başkaca hükümlere de yer verilmektedir.

Kurucu İktidar

Türk Anayasa Hukuku doktrinde anayasa yapan iktidara kurucu iktidar adı verilmektedir¹⁴. Kurucu iktidar kendi içerisinde iki alt başlık altında incelenmektedir. Bunlar Asli kurucu iktidar ve tali kurucu iktidardır.

Asli Kurucu İktidar

Asli kurucu iktidar kavramı ile, kendisinden önce konulmuş hiçbir kurala kalmadan anayasa yapan, değiştiren iktidar kastedilmektedir.¹⁵ Asli kurucu iktidarın belli dönemlerde ortaya çıkabileceği savunulmaktadır. Bu durumlar *Gözler* tarafından;

- “Savaş
- *Devletlerin Birleşimi*
- *Devletlerin Ayrılması*
- *Devrim*
- *Hükümet Darbesi*
- *Sömürgecinin Bağımsızlığa Kavuşması*¹⁶ şeklinde sıralanmıştır.

Asli kurucu iktidar tanımında da görüleceği üzere kendisini bağlayacak hiçbir kurala riayet etmeden anayasa yapabilen iktidar tipidir. Kendisinden önce belirlenmiş anayasa yapım ve değiştirme yöntemlerine bağlı kalmayan bu iktidar tipinin sınırsız bir yetkiye sahip olduğu söylenebilir.¹⁷

Ancak bu noktada asli kurucu iktidarın dahi evrensel hukuk ilkeleri ve insan hakları gibi kavramlara bağlı olduğu da söylenmektedir.¹⁸ Buna göre hangi zaman diliminde kim tarafından yapılırsa yapılsın hukuki güvence altına alınmak zorunda olan, insanlığın ortak

¹³ Teziç, *age*, s.173.

¹⁴ Gözler, *age*, s.316.

¹⁵ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s.167.

¹⁶ Gözler, *age*, s.318.

¹⁷ Münici Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1988, s.64.

¹⁸ Ergun Özbudun, *Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı*, Bilgi Yayınevi, s.152.

birikimi bazı temel hak ve özgürlükler vardır . Bu tip hakların hiçbir şekilde yönetilen tarafından sınırlandırılmaması evrensel prensiplere örnek olarak verilebilir.¹⁹

Tali Kurucu İktidar

Tali kurucu iktidar kavramı ile, kendisinden önce konulmuş kurallara bağlı kalarak anayasa yapan ve değiştiren iktidar tipi anlatılmaktadır.²⁰ Bu iktidar tipine türevsel, ikincil kurucu iktidar adı da verilmektedir.²¹

Tali kurucu iktidar, asli kurucu iktidarın aksine sınırsız yetkili ve belli dönemlerde ortaya çıkan bir iktidar tipi değildir. Tali kurucu iktidar, kendisinden önce belirlenmiş usullere uygun olmak şartıyla her dönemde ortaya çıkabilen bir iktidar tipidir. Dolayısıyla asli kurucu iktidarda olduğu gibi birçok açıdan sınırsız bir iktidar söz konusu değildir.

Tali kurucu iktidarın yeni bir anayasa yapıp yapamayacağı hususunda net bir cevap verme imkanı bulunmamaktadır. Kimi ülkelerin anayasalarında, anayasanın tümüyle değiştirilebileceğine dair hükümler bulunmaktadır (İspanya Anayasası, İsviçre Anayasası).²² Herhangi bir açık hüküm olmamasına rağmen tali kurucu iktidar tarafından yeni baştan yapılan anayasalar da mevcuttur (İsveç 1975, Finlandiya 2000).

Bir başka görüşe göre ise iktidarın kaynağı halktır. Dolayısıyla tali kurucu iktidar da anayasada özel bir düzenleme olmasa dahi anayasa yapabilir. Bu kapsamda 1982 Anayasasında bulunan değiştirilemez hükümler²³ dahi tali iktidar tarafından değiştirilebilir.²⁴

Ancak tali kurucu iktidarın, anayasa koyucunun ilk 3 maddenin değiştirilmemesi yönündeki iradesini, 4. maddeyi değiştirerek aşamayacağını savunan görüşler de bulunmaktadır.²⁵ Bu yorumlamada Anayasa koyucunun lafzi olarak 4. Maddeye bir yasak getirmemesine karşın, anayasanın genel ruhuna ilk 3 maddenin değiştirilmemesinin sirayet ettiği savunulmaktadır.

¹⁹ Olağan dönemlerde temel hak ve özgürlükler sınırlandırılırken çeşitli kriterlere riayet edilmesi gerekmektedir. Bu kriterler anayasanın 13. Maddesinde belirtilmiştir. Bahsi geçen madde; “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*” şeklindedir. Bir temel hak ve özgürlük belirtilen bu unsurlara dikkat edilerek sınırlandırılabilir. Ancak anayasada belirtilmiş bazı haklar vardır ki bunlar hiçbir dönemde dahi sınırlandırılmayacak mahiyettedir. Bu haklara sert çekirdek haklar denilmektedir. Başka bir ifadeyle yaşam hakkı, maddi-manevi vücut bütünlüğü, masumiyet karinesi, din vicdan düşünce özgürlüğü, suç ve cezaların geçmişe yürümezliği gibi hakların birçok ülke açısından vazgeçilmez ilkeler olarak kabul edildiğini söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Bu hakların da anayasada çeşitli istisnaları bulunmaktadır. Örneğin Anayasanın 17/3 kapsamındaki; “*meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri*” yaşam hakkının istisnaları olarak belirtilmiştir Benzer şekilde Anayasanın 17/2 maddesindeki; “*Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz*” hükmü maddi ve manevi vücut bütünlüğü hakkının istinası olarak kabul edilir. Bu istisnalar öngörülmekle birlikte, sıralanan bu 5 hak olağanüstü dönemlerde dahi sınırlandırılmayacak haklar kategorisinde yer almaktadırlar.

²⁰ Teziç, *age.*, s.191.

²¹ Özbudun, *age.*, s.122.

²² Kemal Gözler, *Kurucu İktidar*, Bursa, Ekin Yayın, 2016, s.149

²³ Bu görüşü savunanlara göre 1982 Anayasasının ilk 3 maddenin değiştirilemeyeceğine ilişkin 4. Maddesi değiştirilerek anayasadaki değişmez hükümler de değiştirilebilir.

²⁴ Özbudun, *age.*, s.34

²⁵ Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul, Gerçek Kitabevi

Anayasanın Değiştirilme Süreci

Bahsedildiği üzere katı anayasaların değiştirilme usulleri normal kanunlardan farklı bir şekilde ihdas edilmiş, daha zorlaştırıcı usuller benimsenmiştir. Konuya 1982 anayasasının değiştirilmesi açısından yaklaştığımızda, karşımıza şu hükümler çıkmaktadır. 1982 Anayasasının değiştirilme süreci anayasanın 175. Maddesinde²⁶ anlatılmıştır. İlgili maddede anayasayı değiştirebilmek için kanun teklifinin altında en az meclis üye tamsayısının üçte birinin (184 Milletvekili) imzasının bulunması gerektiği belirtilmektedir. Teklif verildikten sonra teklif komisyonda görüşülür ve genel kurula havale edilir. Genel kurul sürecinde anayasa değişikliklerinin iki kere görüşülmesi gerekir. Anayasalar toplum ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen temel kurucu metinler olduğu için 2 kere görüşülmeleri esas alınmıştır. Bu kurucu metinlerin değiştirilebilmesi için 2 kere görüşülme gibi daha zorlaştırıcı bir yöntem öngörülmüştür. Buna ivedilikle görüşme yasağı denir. Diğer kanunlar mecliste ivedilikle yani bir kere görüşülür ancak anayasa değişikliği hakkındaki kanun tekliflerinde bu kural geçerli değildir. İki görüşme arasında 48 saat sürenin bulunması gerekir. Anayasa değişikliği oylamalarına ilişkin bir diğer özellik ise bu oylamaların gizli yapılmasının zorunlu olması hususudur.

Anayasa değişiklik tekliflerinin TBMM tarafından kabul edilmesi hususunda iki farklı olasılık bulunmaktadır. Birinci olasılık ilgili değişiklik teklifinin meclis üye tamsayısının 3/5 ile 2/3 (330 milletvekili-400 milletvekili) arasında bir milletvekili çoğunluğu tarafından kabul edilmesi olasılığıdır. Bu olasılıkta TBMM tarafından kabul edilen teklif, Cumhurbaşkanıya gönderilir. Cumhurbaşkanı ilgili değişikliği bir kereliğine mahsus olmak üzere geri gönderme yetkisine sahiptir. Cumhurbaşkanı'nın sahip olduğu diğer bir yetki ise ilgili değişikliği zorunlu olarak referanduma sunmaktır. Anayasa değişiklik tekliflerine dair ikinci olasılık ise değişikliğin meclis üye tamsayısının 2/3'ü veya daha büyük bir çoğunlukla (400 veya üstü bir milletvekili tarafından) kabul edilmesi durumudur. Bu olasılıkta teklif yine Cumhurbaşkanı'nın önüne gelir. Cumhurbaşkanı'nın bu sefer önünde 3 farklı tercih bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı ilgili teklifi onaylayabilir, yine bir kereliğine mahsus olmak üzere geri gönderebilir ya da ihtiyari olarak halkoyuna sunabilir.

Anayasanın 148. Maddesi²⁷ ise, anayasa değişikliklerinin denetiminde hangi normların kıstas alınacağını belirtmektedir. Bahsi geçen madde de Anayasa değişikliklerine sadece şekil

²⁶ Madde 175: - (Değişik: 17.5.1987 - 3361/3 md.) "Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazılı teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir. Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir. Meclise üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır. Doğrudan veya Cumhurbaşkanı'nın iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoyulamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır. Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoyulamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoyulamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar. Halkoyulamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahallî genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır."

²⁷ Madde 148. " Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil

yönünden dava açılacağı belirtilmiştir.²⁸ Anayasa Mahkemesinin önüne gelen iptal davasında yaptığı şekil yönünden denetimde; sadece teklif sayısı (meclis üye tam sayısının 1/3'ü 200 milletvekilinin bulunup bulunmadığı), son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı ve ivedilikle görüşme yasağına (ilgili anayasa değişiklik teklifinin 2 defa görüşülüp görüşülmediği) uyulup uyulmadığına bakabileceği belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi ayrıca Anayasanın 150. Maddesi²⁹ gereği anayasa değişikliklerine şekil yönünden iptal davasını sadece Cumhurbaşkanı ve TBMM üye tamsayısının 1/5'i oranındaki milletvekilinin (110 Milletvekili) açabileceğini belirtmiştir.

1982 Anayasasında yapılan değişiklikler özelinde konuya yaklaştığımızda ise, Anayasanın değişik tarihlerde³⁰ 18 kez değiştirildiğini görmekteyiz. 16 Nisan 2017 tarihinde

bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz. Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez. Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar. Yüce Divan kararları kesindir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir."

²⁸ Anayasa değişikliklerine karşı şekil yönünden iptal davası kanunun Resmi Gazetede yayımlandığı günden itibaren 10 gün içinde açılmalıdır.

²⁹ Madde 150: "Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasî partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır."

³⁰ İlk değişiklik, 17 Mayıs 1987'de yapıldı; *Resmî Gazete*, 18 Mayıs 1987, Sayı 19644 Mükerrer Anayasa'nın 67, 75. ve 175. maddeleri değiştirildi. Anayasa'nın geçici 4. maddesi yürürlükten kaldırıldı. İkinci değişiklik, 8 Temmuz 1993'te yapıldı; *Resmî Gazete*, 10 Temmuz 1993, Sayı 21633 Anayasa'nın 133. maddesi değiştirildi. Üçüncü değişiklik, 23 Temmuz 1995'te yapıldı; *Resmî Gazete*, 26 Temmuz 1995, Sayı 22355 Anayasa'nın başlangıç metni, Anayasa'nın 33, 52, 67, 68, 69, 75, 84, 85, 93, 127, 135, 149. ve 171. maddeleri değiştirildi. Dördüncü değişiklik, 18 Haziran 1999'da yapıldı; *Resmî Gazete*, 18 Haziran 1999, Sayı 23719 Mükerrer Anayasa'nın 143. maddesi değiştirildi. Beşinci değişiklik, 13 Ağustos 1999'da yapıldı; *Resmî Gazete*, 14 Ağustos 1999, Sayı 23786 Anayasa'nın 47, 125 ve 155. maddesi değiştirildi. Altıncı değişiklik, 3 Ekim 2001'de yapıldı; *Resmî Gazete*, 17 Ekim 2001, Sayı 24556 Mükerrer Anayasa'nın başlangıç metninin yanı sıra Anayasa'nın 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 86, 87, 89, 94, 100, 118 ve 149. maddeleri ile Anayasa'nın geçici 15. maddesi değiştirildi. Yedinci değişiklik 1 Aralık 2001'de yapıldı; *Resmî Gazete*, 1 Aralık 2001, Sayı 24600 Anayasa'nın 86. maddesi değiştirildi. Sekizinci değişiklik, 26 Aralık 2002'de yapıldı *Resmî Gazete*, 31 Aralık 2002, Sayı 24980 Üçüncü Mükerrer; Anayasa'nın 76 ve 78. maddeleri değiştirildi. Dokuzuncu değişiklik, 7 Mayıs 2004'te yapıldı; *Resmî Gazete*, 22 Mayıs 2004, Sayı 25469 Anayasa'nın 10, 15, 17, 30, 38, 87, 90, 131 ve 160. maddeleri değiştirildi; Anayasa'nın 143. maddesi yürürlükten kaldırıldı. Onuncu değişiklik, 21 Haziran 2005'te yapıldı; *Resmî Gazete*, 23 Haziran 2004, Sayı 25854 Anayasa'nın 133. maddesi değiştirildi. On birinci değişiklik, 29 Ekim 2005'te yapıldı; *Resmî Gazete*, 9 Kasım 2005, Sayı 25988 Anayasa'nın 130, 160, 161, 162 ve 163. maddeleri değiştirildi. On ikinci değişiklik, 13 Ekim 2006'da yapıldı; *Resmî Gazete*, 17 Ekim 2006, Sayı 26322 Anayasa'nın 76. maddesi değiştirildi.

On üçüncü değişiklik, 10 Mayıs 2007'de yapıldı; *Resmî Gazete*, 18 Mayıs 2007, Sayı 26526 Anayasa'ya geçici 17. madde eklendi. On dördüncü değişiklik, 31 Mayıs 2007'de yapıldı; *Resmî Gazete*, 16 Haziran 2007, Sayı 26554 Anayasa'nın 77, 79, 96, 101 ve 102. maddeleri değiştirildi. Anayasa'ya geçici 18 ve geçici 19. maddeler eklendi. On beşinci değişiklik, 21 Ekim 2007'de yapıldı; *Resmî Gazete*, 17 Ekim 2007, Sayı 26673 4.5 ay önce Anayasa'ya eklenen geçici 18 ve geçici 19. maddeler metinden çıkarıldı! On altıncı değişiklik, 9 Şubat 2008'de yapıldı; *Resmî Gazete*, 23 Şubat 2008, Sayı 26796 Anayasa'nın 10. ve 42. maddesi değiştirildi. On yedinci değişiklik, 12 Eylül 2010'da yapıldı; *Resmî Gazete*, 13 Mayıs 2010, Sayı ve 27580). Anayasa'nın 10, 20, 23, 41, 51, 53, 54, 74, 84, 94, 125, 128, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 156, 157, 159 ve 166. maddeleri değiştirildi. Anayasa'ya geçici 18. ve 19. madde eklendi. On sekizinci değişiklik, Resmi Gazete, 11 Şubat 2017 8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113 üncü maddelerinde yapılan değişiklikler ile 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgalı yönünden, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124 ve 125 inci maddelerinde

yapılan değişiklikler hariç olmak üzere Anayasanın toplam 117 maddesi değiştirilmiştir. Mevcut anayasamızın bu kapsamda üçte ikisine yakın bir oranın değiştirildiği görülmektedir.

Anayasa Yapım Yöntemleri

Anayasa yapım süreçlerinde genel olarak 3 temel soru³¹ bulunmaktadır:

- Anayasaların hangi tarihsel süreçlerde, hangi zaman dilimlerinde yapılabileceği,
- Anayasaların hangi organlar, makamlar ya da sülhler tarafından yapılabileceği,
- Anayasalarda yapılan değişikliklerin nasıl yürürlüğe gireceği.

Anayasa Hangi Tarihsel Süreçlerde Yapılabilir?

Yeni baştan bir anayasa yapılabilmesi için belli sosyal ve siyasal koşulların varlığı gereklidir. Gözler bu durumları;

- *Hükümet darbesi – Devrim –Rejim Değişikliği (1961–1982 TÜRKİYE, 1917 RUSYA, 1789 FRANSA)*
- *Savaş (FRANSA 1946 , İTALYA 1947 , ALMANYA 1949)*
- *Sömürgecinin Bağımsızlığa Kavuşması,*
- *Ayrılma (1990 SSCB)*
- *Birleşme (1787 ABD) olarak sıralamıştır .³²*

Yukarıda belirtilen durumlar incelendiğinde, günlük hayatın cari akışı içerisinde rastlanmayacak koşullar olduğu fark edilecektir.

Her ne kadar böyle olağanüstü siyasal ve sosyal koşulların varlığında sil baştan anayasa yapılacağı kabul edilse de, dünyada aksine örnekler de bulunmaktadır.³³ 1975 yılında İsveç, 2000 yılında ise Finlandiya herhangi bir olağanüstü durumun varlığı söz konusu olmamasına rağmen yeni anayasalarını yapmışlardır.

Anayasalar toplum sözleşmesi niteliğinde metinler olduğundan dolayı ülkelerin günümüzde ortak ilke ve idealler etrafında konsensüs sağlayabilmeleri için olağanüstü bir

yapılan değişiklikler ile 127 nci maddenin son fıkrasına dair değişiklik; 131, 134, 137 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 148 inci maddenin birinci fıkrasındaki değişiklik ile altıncı fıkrasındaki "Bakanlar Kurulu üyelerini" ibaresine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası, 161, 162, 163, 164, 166 ve 167 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte, b) 75, 77, 101 ve 102 nci maddelerinde yapılan değişiklikler, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte, c) Değiştirilen diğer hükümleri ile 101 inci maddesinin son fıkrasında yer alan "Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir" ibaresinin ilgası bakımından yayımı tarihinde, yürürlüğe girer" değişiklikleri 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandumla yürürlüğe girmiştir.

³¹ Ergun Özbudun, *Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı*, Bilgi Yayınevi, s.145

³² Gözler, *age*, s.318

³³ Erdoğan, *age*, s.45

durumun varlığı elzem bir nitelik teşkil etmemektedir. Belli bir siyasi olgunluğa ulaşmış toplumlarda olağan durumlarda da yeni anayasa yapılması mümkündür.

Anayasalar Hangi Organlar Tarafından Yapılabilir?

Anayasa yapım süreçleri tarihsel olarak incelendiğinde, iki başlık olarak sınıflandırma yapıldığı görülmektedir. Gözler bu yöntemleri:

- *Monarşik Usüller*
 - *Ferman Usulü*
 - *Misak Usulü*
- *Demokratik Usuller*
 - *Kurucu Meclis*
 - *Kurucu Referandum* olarak sıralamıştır.³⁴

Monarşik Usuller

Ferman Usulü

Ferman usulü yöntemi kuvvetler ayrılığının olmadığı, kuvvetlerin tek bir elde toplandığı devletlerde uygulanmaktadır. Başta bulunan hükümdar, başka hiçbir organın katılımına veya onayına ihtiyaç duymaksızın anayasa yapmaktadır. Karşılıklı rızaların ortak bir noktada uyuşmasından ziyade, üstün tarafın eşitsiz bir ilişkisi söz konusudur. Bu tip anayasalara örnek olarak 1876 Kanun-i Esasi'yi³⁵, 1848 İtalya Anayasasını, 1889 Japonya Anayasalarını örnek verebiliriz. Genel olarak 19.yüzyılda yapılan anayasalar ferman anayasalara örnek olarak gösterilmektedir.³⁶

Misak Usulü

Misak usulü yönteminde hükümdarın yanında yetkili bir organ daha bulunmaktadır. Bu tip anayasalara örnek olarak 1215 Magna Carta ile 1808 Senet-i İttifak örnek gösterilebilir. Misak Anayasalarda bir uzlaşma söz konusudur. Bu yöntemde taraf iradelerinin ortak bir noktada buluşması durumu bulunmaktadır. Hükümdarın etkisi daha belirgin olsa da karşı taraftaki meclis ya da temsil yeteneği bulunan organının da anayasa yapımında söz hakkı bulunmaktadır.³⁷

³⁴ Gözler, age., s.324

³⁵ Kanun-i Esasi'nin yapımında Genç Osmanlılar gibi grupların da etkisi olmakla birlikte, resmi olarak seçilmiş veya yetkili bir temsil organı bulunmamaktadır.

³⁶ Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, Konya, Mimoza, 2005, s.396.

³⁷ Gözler, age., s.326

Demokratik Usuller

Kurucu Meclis

Kurucu Meclis kavramı ile bir coğrafyada spesifik olarak sadece anayasa hazırlamak amacıyla halk tarafından seçilen meclisler anlatılmaktadır.³⁸ Gözler kurucu meclisleri;

- *Fransız tipi kurucu meclis,*
- *Amerikan tipi kurucu meclis şeklinde sınıflandırmıştır.*³⁹

Fransız tipi kurucu meclisler sadece anayasa yapmakla kalmazlar. Aynı zamanda anayasa yapımından sonra yasama organının da rolünü üstlenirler.⁴⁰

Amerikan tipi kurucu meclisler ise sadece anayasa yapmak üzere oluşturulmuş meclislerdir. Anayasa yapım süreci tamamlandıktan sonra, yasama faaliyetlerine katılmazlar.⁴¹

Kurucu Referandum

Bu usulde hazırlanan anayasa metni, halkın onayına sunularak kabul edilir. Buna *plebisit kuruculuk* adı da verilmektedir.⁴² Bu anayasa bir kurucu meclis tarafından hazırlanabileceği gibi, normal bir meclis tarafından da hazırlanmış olabilir.⁴³

Anayasalar Nasıl Yürürlüğe Girer?

Anayasaların yürürlüğe girmesinde temel itibariyle iki farklı yöntem bulunmaktadır. Gözler' e göre bu yöntemler:

- *Devlet Başkanının Onaylaması*
- *Halkoyuyla Yürürlüğe Girme* olarak tasnif edilir⁴⁴.

Kaboğlu ise bir anayasanın halkoyuyla yürürlüğe girmesini;

- *Halkın katılımının olmadığı anayasanın onaylaması*
- *Seçilen bir meclisin hazırladığı anayasanın onaylanması*
- *Kurucu meclisin hazırladığı anayasanın onaylanması* şeklinde bir tasnife tabi tutmuştur⁴⁵.

³⁸ Teziç, *age.*, s.181

³⁹ Gözler, *age.*, s.329

⁴⁰ Gözler, *age.*, s.329

⁴¹ Gözler, *age.*, s.330

⁴² Teziç, *age.*, s.181.

⁴³ İbrahim Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, İstanbul, Legal Yayınları, 2015, s.25.

⁴⁴ Gözler, *age.*, s.352.

⁴⁵ Kaboğlu, *age.*, s.27.

Devlet Başkanının Onaylaması

Anayasaların yürürlüğe girmesinde kullanılan yöntemlerden biri ilgili anayasa değişikliğini, devlet başkanının onaylamasıdır. Danimarka'nın 1953 tarihli Anayasası, Tunus'un 1959 tarihli Anayasası, Hollanda'nın 1983 tarihli anayasası bu yönteme örnektir⁴⁶.

Bu usulde devlet başkanının mevcut anayasayı veto yetkisi de bulunmaktadır. Devlet başkanının anayasayı sınırsız bir şekilde onaylayıp onaylamamak gibi mutlak veto yetkisi bulunabilir. Buna karşılık devlet başkanının 1982 Anayasasında olduğu gibi güçleştirici veto yetkisi de bulunabilir.⁴⁷

Anayasanın Halkoyuyla Yürürlüğe Girmesi

Anayasanın halkoyuyla yürürlüğe girmesinde Kaboğlu'na göre

- *Oluşumuna halkın katılmadığı anayasanın halkoyuna sunulması*

(1982 Anayasası, 1958 Fransa Anayasası),

- *Kurucu Meclisin Anayasayı hazırlayıp, onaylaması*

(1924 Anayasası, 1947 İtalya Anayasası, 1998 Finlandiya Anayasası),

- *Kurucu Meclisin hazırladığı anayasanın halkoyuna sunulması*

(1978 İspanya Anayasası, 1793 Fransa Anayasası) olarak 3 olasılık bulunmaktadır.⁴⁸

İdeal Anayasa Yapım Yöntemi

İdeal anayasa yapımı için çeşitli temel kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler:

- Kurucu Meclis
- Süre ve Takvimin Belirlenmesi
- Halktan Taleplerin Toplanması
- Akademinin Rolü
- Metnin Dili
- Onay Süreci olarak sıralanabilir.

Kurucu Meclis

Yeni bir anayasa yapım sürecindeki en önemli aşama bir kurucu meclisin oluşturulmasıdır. Önceden de belirtildiği üzere bu meclis sadece anayasa yapmak odaklı

⁴⁶ Gözler, *age.*, s.354.

⁴⁷ Gözler, *age.*, s.353.

⁴⁸ Kaboğlu, *age.*, s.26.

kurulabileceği gibi, sonrasında yasama fonksiyonlarını yerine getirecek bir yapıda da olabilir. Jon Elster' e göre 4 tip kurucu meclis tipi bulunmaktadır. Bunlar;

- *Anayasal konvansiyonlar (kısaca konvansiyonlar)*
- *Yetkilendirilmiş kurucu yasama organları*
- *Kendiliğinden oluşmuş kurucu yasama organları*
- *Kendiliğinden oluşmuş yasama meclisleri şeklinde sıralanmıştır⁴⁹.*

Dünya üzerindeki anayasa yapım süreçleri incelenerek yapılan bir analiz⁵⁰ sonucunda ise Kurucu Meclislerin, Kurucu Yasamanın ve Yasamaya Dönüşen Kurucu Meclislerin de anayasa yapım sürecine katkıda bulunduğu görülmüştür. Levent Gönenç tarafından TEPAV bünyesinde hazırlanan Anayasa Çalışma Metinleri adlı eserde anayasa yapımındaki yetkili organların istatistiki dağılımı ise aşağıdaki şekildedir⁵¹:

ANAYASA YAPIMINDA YETKİLİ ORGANLAR	
NİTELİK	ÜLKE SAYISI
KURUCU MECLİS	53
YASAMAYA DÖNÜŞEN KURUCU MECLİS	15
KURUCU YASAMA	89
KURUCU MECLİS + YÜRÜTME	42
KURUCU MECLİS + HALKOYLAMASI	13
KURUCU YASAMA + HALKOYLAMASI	9
KURUCU YASAMA + YÜRÜTME	78
YÜRÜTME	40
HALKOYLAMASI	6
KURUCU MECLİS + YASAMA	0
YASAMAYA DÖNÜŞEN KURUCU MECLİS + YÜRÜTME	9

⁴⁹ Jon Elster (2009), *Bir Kurucu Meclisin İdeal Tasarımı*. çev. Engin Saygın. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 58 (2) s.421

⁵⁰ T. Ginsburg, Z. Elkins ve J. Blount. *Does the Process of Constitution Making Matter?* Annual Review of Law and Sociak Science 5 (1), (2009): 201223. Aktaran: Levent Gönenç, *TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri*, 2011, s.20

⁵¹ Levent Gönenç, *TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri*, 2011, s.19

Ayrıca bkz. Ginsburg, T., Z. Elkins Ve J. Blount. *Does the Process of Constitution Making Matter?*, Annual Review of Law and Social Science s.205.

YASAMAYA DÖNÜŞEN KURUCU MECLİS + HALKOYLAMASI	2
HALKOYLAMASI + YÜRÜTME	57
KURUCU MECLİS + YÜRÜTME +YASAMA	4
KURUCU MECLİS + YÜRÜTME + HALKOYLAMASI	3
KURUCU MECLİS + YASAMA + HALKOYLAMASI	1
KURUCU YASAMA + YÜRÜTME + HALKOYLAMASI	16
KURUCU YASAMA + YÜRÜTME + YASAMA + HALKOYLAMASI	1
DİĞER	22

Tablo 1. Anayasa Yapımında Yetkili Organlar

Tabloda da görüldüğü üzere, anayasa yapımında yetkili organların belirlenmesinde yeknesak bir yöntem bulunmamaktadır. Kimi anayasalarda kurucu meclisler tercih edilmişken, bazılarında ise yasamaya dönüşen kurucu meclislerin tercih edildiği görülmüştür. Bu noktada kurucu meclis işlevinin dışında, aynı zamanda yasama faaliyetinde de görev alacak bir meclisin tercih edilmesinin, ideal bir anayasa yapım süreci olmadığını belirtmemiz gerekir.⁵² Bir meclisin anayasa yapımı dışında zaten bütün mesaisini alan yasama faaliyetlerini de yerine getirmekle mükellef tutulması anayasa yapım sürecine gerekli zamanın ayrılamamasına yol açabilir.

Kurucu Meclisle ilgili diğer bir önemli husus, meclis üyelerinin nasıl belirleneceği konusudur. Kurucu Meclislerin belirlenmesinde genel ve eşit oy esasına dayalı serbest seçimler yapılmalı ve kurucu meclis üyeleri belirlenmelidir. Bu noktada meclisin sadece siyasi partilerin tekelinde olmaması, mümkün olduğunca zengin bir meclis oluşturulabilmesi adına seçimler barajsız olarak yapılmalıdır.⁵³

Kurucu Meclisin üye sayısı konusunda ise geçmiş örnekler incelendiğinde, bir yeknesaklık bulunmadığı görülmektedir. Ancak Kurucu Meclis üye sayısının belli bir düzeyde tutulmasının, çalışmaların verimli yürütülebilmesi adına elzem bir nitelik taşıdığı aşikardır. 300 üyeli bir kurucu meclisin ideal bir sayı olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır.⁵⁴

Kurucu meclislerin tüm bu özelliklerinin yanında, meclis üyelerinin toplumun tüm katmanlarını temsil eder nitelikte olması ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü Anayasa yapım süreçlerinde organlar açısından iki temel anlayıştan söz edilebilir. Bunlar:

- *Oydaşmacı Yöntem (1948 İtalya Anayasası, 1978 İspanya Anayasası)*

⁵² Levent Gönenç, *TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri*, 2011, s.20

⁵³ Ali Şafak Balı, *Hukuk Toplum Siyaset Üzerine Söyleşiler*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2011, s.180

⁵⁴ A.L. Bannon, *Designing a Constitution Drafting Process: Lessons from Kenya*, Yale Law Journal, 2007, s.1860.

• *Çatışmacı Yöntem (1946 Fransa Anayasası, 1976 Portekiz Anayasası) olarak sıralanabilir.*⁵⁵

İdeal bir anayasa yapım sürecinde mümkün olduğunda geniş bir uzlaşmayı sağlayabilmek adına oydaşmacı yöntemin tercih edilmesi gerektiği noktasında bir şüphe bulunmamaktadır. Bu bağlamda kurucu meclislerin kapsayıcı nitelikte olmaları büyük önem arz etmektedir. Çatışmacı yöntemde tek bir ideolojinin veya bir siyasal partinin görüşlerinin topluma empoze edilmesi amaçlanmaktadır. Bu sebeple, bu yöntem ideal bir anayasa yapımı için tercih edilmemesi gereken bir yöntemdir. Bu yönüde uygun bir kurucu meclisin yapacağı anayasa orta ve uzun vadede topluma zarar verecektir.

Süre ve Takvimin Belirlenmesi

Anayasa yapım süreçlerindeki tarihsel örnekler incelendiği zaman yıllarca süren örnekler olduğu gibi, 1 yılın altında anayasa çalışmalarının tamamlandığı örnekler de bulunmaktadır. Tarihsel olarak 148 anayasa üzerinde yapılan çalışmalarda, bir anayasa yapım sürecinin ortalama 16 ay sürdüğü görülmektedir.⁵⁶

Anayasanın toplam ne kadar sürede tamamlanacağını belirtmesinin yanında, tüm aşamaların da tarihsel olarak planlanması ve önceden kamuoyuna ilan edilmesi ideal bir anayasa yapım süreci için çok önemli bir yer arz etmektedir. Halktan taleplerin hangi tarihlerde toplanacağı, alt komisyon çalışmalarının ne zaman tamamlanacağı, kurucu meclise ne zaman sevk edileceği, kurucu meclisin anayasayı kamuoyuna açıklama süreci ve referandum ile onay süreçleri teker teker ayrıca belirtilmelidir.

Halktan Taleplerin Toplanması

Anayasa yapım sürecinde öncelikle halkta anayasa yapma bilincinin oluşturulması gerekmektedir. Bir anayasa yapım sürecinde halkın entegre edilmesi hem sürecin meşruiyeti hem de sağlıklı ilerleyebilmesi için mutlak bir gerekliliktir.

Anayasa yapım süreçlerinde mantık, tutku ve kamu yararının uzlaştırılması gerekmektedir.⁵⁷ Tek bir duygunun, tek bir ideolojinin etrafında şekillendirilen anayasaların genel uzlaşmayı sağlayamayacağı aşikardır. Bu yüzden konjonktürel gelişmelerden etkilenmeden daha bütüncül bir anayasa yapım süreci izlenmelidir.

Halktan taleplerin toplanması noktasında teknolojinin imkanlarından yararlanmak sürecin hem kolaylaşmasına hem de geniş katılımı sağlamaya yönelik önemli bir adımdır. En temel düzeyde bu talepler internet üzerinden toplanırken, aynı zamanda elektronik iletişim araçlarına ulaşma imkanı olmayan vatandaşların dilek ve istek ve talepleri için başta il ve ilçe merkezlerinde vali ve kaymakamlıklar aracılığıyla ve kamuya açık diğer alanlarda merkezler kurulması halka ulaşmayı sağlama adına önemli bir faktördür. Halkın ilgisini arttırmak adına başta görsel ve sosyal medya olmak üzere her tür kitle iletişim aracı kullanılmalı, kamu spotları ve internet reklamları gibi tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmelidir. Talep toplama adına

⁵⁵ Yavuz Atar, *Demokrasilerde Anayasa Yapımı ve Anayasal Değişimin Dinamikleri*, Mimoza Yayınları, 2000 s.153

⁵⁶ Gönenç, *age.*, s.26.

⁵⁷ Jon Elster, *Forces and Mechanisms in the ConstitutionMaking Process*, Duke Law Journal, 1995, s.376.

ücretsiz kamu telefon hatlarının ve yine ücretsiz mesajlaşma servislerinin kurulması da katılımın artmasına fayda sağlayacaktır. Diğer ülke örnekleri⁵⁸ de incelendiğinde benzer yöntemler izlendiği görülmektedir.⁵⁹

Bu toplanan taleplerin doğrudan Kurucu Meclise aktarılması, sürecin yavaşlamasına ve sistemli bir ilerlemeye engel olabilir. Bu yüzden bu talepler öncelikle bürokratik çalışma grupları, sonrasında da Kurucu Meclis tarafından oluşturulacak meclis alt komisyonlarınca incelenerek belli bir süzgeçten geçirildikten sonra gündeme alınmalıdır.

Akademik Rolü

Anayasa metni hazırlanırken, genel anayasacılık ilkeleri, ülkemizin anayasal tarihi gibi konular bağlamında Anayasa hukukçularının görüşünün alınması elzem bir nitelik taşımaktadır. Her ne kadar Anayasalar halkın taleplerini yansıtan metinler olsalar da, bunların hukuki açıdan formüle edilebilmesi için üniversitelerin Anayasa hukuku kürsülerinden yardım alınmalıdır.

Ancak bu noktada sadece Anayasa hukukçularının veya hukukçuların değil, kamu yönetimi, siyaset bilimi, iktisat gibi alanlarda çalışan akademisyenlerin görüşleri de önem arz etmektedir. Çünkü Anayasalar salt hukuki metinler değildir. Sosyoekonomik ve siyasal açıdan da toplumu etkileyen metinler olmalarından dolayı akademik diğer alanlarının görüşlerine de mutlaka başvurulmalıdır.

Metnin Dili

1982 Anayasasına getirilen eleştirilerden biri de Anayasanın dilidir. Oldukça uzun cümlelere yer verilen metinde kimi zaman anlaşılma zorlukları ortaya çıkmakta bu hukuki açıdan yorum farklılıklarına dahi sebep olabilmektedir. Bir Anayasanın hiçbir hukuk formasyonu dahi olmayan bir vatandaş tarafından dahi anlaşılır olması gerekmektedir. Bu yüzden oldukça sade ve net bir metin ortaya çıkmalıdır.

İdeal bir anayasa yapım sürecinde, kurucu meclis tarafından nihai şekli verilen Anayasa metni, oylanmadan önce mutlaka redaksiyondan geçirilmeli bu bağlamda üniversitelerin Türk Dili kürsüleriyle ortak çalışma yürütülmelidir. Bu çalışma sonrasında hataları düzeltilen ve daha kolay anlaşılabilir hale gelen metin halkoyuna sunulmalıdır.

⁵⁸ Levent Gönenç ilgili eserinde konuya dair şu örneği aktarmıştır: "Güney Afrika'da 1995 yılındaki Anayasa yapım çalışmaları sırasında nüfusun %73'üne ulaşılmış. 2.000.000'a yakın bildirim alınmıştır. Benzer başka bir örnekte 1997 yılında Arnavutluk Anayasa yapım çalışmaları sırasında birçok TV programı, sempozyumlar, kampanyalar düzenlenmiştir." Levent Gönenç, *TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri*, 2011, s.13.

⁵⁹ Taylan Barın tarafından hazırlanan ve SETA tarafından yayınlanan "Anayasa Uzlaşma Komisyonu Tecrübesi Uzlaşılan Maddeler Ve Anayasa" başlıklı çalışmada sürece dair TBMM'den elde edilen veriler "Ülkemizde 2011 yılında kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonunda ise tüm üniversiteler, barolar, 14.000'in üzerinde dernek, 4000'in üzerinde vakıf, 60 siyasi parti vb. örgütler sürece dahil edilmeye çalışılmış, anayasa yapımı kapsamında oluşturulan internet sitesine 66.015 kişi görüş bildirmiştir." Şeklinde ifade edilmiştir. (http://file.setav.org/Files/Pdf/20160119161708_anayasauzlasma.pdf) (Erişim tarihi 30 Kasım 2019)

Onay Süreci

Anayasaların birer toplum sözleşmesi niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Anayasaların toplumun tümünü ilgilendiren metinler olması sebebiyle normal kanunlardan daha farklı usullerle kabul edilmeleri gerekmektedir. Farklı usullerden kastedilen normal kanunların kabul edilmeleri gerekenden çok daha nitelikli bir çoğunlukla onaylanmalarıdır. Bu meşruiyeti artırma adına önemli bir kıstastır.

Bundan dolayı hazırlanan nihai metin, Kurucu Mecliste mutlaka nitelikli çoğunlukla kabul edilmelidir. Avrupa Komisyonu nezdinde anayasa yapım süreçlerini takip edebilmek adına kurulan Venedik Komisyonunun 2010 tarihli raporunda da anayasa yapım süreçlerine dair ortak özellikler olarak; nitelikli çoğunluklar, birden fazla görüşme ilkeleri gibi unsurlar sıralanmıştır.⁶⁰

İdeal bir anayasa onay sürecinde; Kurucu Meclisten farklı bir Yasama Meclisi de var ise parlamentonun bu kanadında da teklifin kabulü için nitelikli çoğunluk aranmalıdır. İki ayrı organdan ayrı ayrı güvenoyu almış bir metnin halk nezdinde kabul edilebilirliği çok daha yüksek olacak, kafalardaki soru işaretler de kısmen de olsa azalacaktır.

Parlamentolardaki kabulden sonra ilgili metin devlet başkanının önüne gelmeli ve devlet başkanının Anayasa metni hakkında en azından bir seferliğine geri gönderme yetkisi bulunmalıdır.

Bu aşamada tamamlandıktan sonra ilgili metin mutlaka halkoyuna sunulmalıdır. Halkoyunda mevcut Anayasa metni için basit bir çoğunluk yerine, yine nitelikli bir çoğunluk aranmalıdır. Basit bir çoğunlukla kabul edilen anayasa metni aynı zamanda toplumun yarısına yakınının o metni kabul etmediği manasına gelmektedir. Herhangi bir meşruiyet tartışması yaşanmaması adına halkoyu sırasında nitelikli çoğunluk aranması tartışmaların önüne geçebilmek için önemli bir unsur olacaktır.

Ayrıca 1982 anayasasınının 175/3 maddesinin ilgili hükmünde belirtildiği üzere;

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.” yetkisine sahiptir.

Maddede de görüldüğü üzere kanun koyucunun Anayasa değişikliğini blok olarak oylamaya sunma yetkisi olduğu gibi maddeleri ayrı ayrı oylatma yetkisi de bulunmaktadır. İdeal bir anayasa yapım sürecince maddelerin ayrı ayrı oylatılıp kabul edilmesi⁶¹ toplumsal uzlaşının ve metnin meşruiyetinin arttırılabilmesi adına önemli bir unsur olarak karşımızda durmaktadır.⁶²

⁶⁰ https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/anayasa_degisiklik_kom_rap.pdf (Erişim Tarihi 02 Aralık 2019)

⁶¹ Balı, *age.*, s.182

⁶² Maddelerin tek tek oylatılmasının anayasanın kazuistik bir formatta yapılması halinde bir sorun teşkil edeceği söylenebilir. Örneğin 100 madde veya üstündeki bir anayasanın maddelerinin tek tek oylamaya sunulması ve pusula basılmasının süreci zorlaştıracağı aşikardır. Ancak bu durumda dahi en azından tüm Anayasayı blok olarak oylatmak yerine, gruplar halinde oylatma yöntemi tercih edilerek buradaki sorun da aşılabılır. Temel hak ve özgürlükler bölümü, yasama bölümü, yürütme bölümü, yargı bölümü ve ekonomik hükümler gibi bir tasnif edilerek oylama yapılabilir.

Değerlendirme

Ülkemizde her seçim döneminde bütün siyasi partilerin yeni anayasa yapılması noktasında ortak söylemleri bulunmaktadır. 1982 Anayasasının büyük bir bölümü değiştirilmiş olsa dahi, halk nezdinde gerçekten yeni anayasa yapımına dair bir talep var ise bu talebin karşılanması gerekir.

Anayasalar bir toplum için en temel hukuki metinler olup, kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin güvenceye alınıp, korunması noktasında elzem bir nitelik taşımaktadırlar. Bu bağlamda yeni anayasa tartışmaları ve anayasanın yapım süreci siyasi partiler arasındaki kısır tartışmalardan mümkün olduğunca uzak ve ideolojik yaklaşımlardan olabildiği kadar arınmış bir şekilde yürütülmelidir.

Yeni anayasa yapımındaki anahtar sözcüklerden biri mutlaka “uzlaşma” olmalıdır. Süreç siyasi partiler arasında bir yarıya dönüştüğü takdirde ülke adına olumlu bir sonuç doğma olasılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla mümkün olduğunca çatışmacı yöntem yerine odayşmacı yöntem benimsenmelidir.

Dünya üzerindeki hiçbir anayasanın toplumun tüm fertleri tarafından eksiksiz bir şekilde kabul edilmesi olasılığı bulunmamaktadır. Ancak anayasa metni üzerinde optimum konsensüse ulaşılması da çok önemlidir. Bunu sağlayabilmek için sürece mümkün olduğunca fazla katılım olmasını gerçekleştirebilmek gerekmektedir. Dar bir çevre tarafından hazırlanan, fikri açıdan çeşitlilik barındırmayan bir metin halkın onayına sunulurken yürürlüğe konulsa dahi toplumun tümünü tatmin etmeyeceği aşikardır.

Anayasa metni hazırlanırken başta vatandaşlar olmak üzere toplumun tüm katmanlarından talepler alınmalıdır. Toplumda yaşayan tüm fertleri ilgilendiren bu süreç zamana yayılarak ilerlemelidir. Bu bağlamda sivil toplum kuruluşları, dernekler, topluluklar, üniversiteler sürece kesinlikle dahil edilmelidir. Nihai metnin oluşturulması aşamasında doğrudan olmasa bile bu aktörlerin de talepleri göz önünde bulundurularak bir metin oluşturulmalıdır.

Anayasa yapım sürecinde belki de en büyük rol kurucu meclislere düşmektedir. Kurucu meclis hem oluşturulma süreci hem de üyeleri itibarıyla günlük kısır siyasi çekişmelerden olabildiğinde uzak olmalıdır. Kurucu meclisler; halktan toplanan taleplerin alt komisyonların süzgecinden geçtikten sonra, değerlendirilip metne en son, nihai şeklini verecek organ olmaları hasebiyle çok önemli bir işleve sahiptirler. Kurucu meclisteki sosyolojik çeşitlilik, toplumun tüm kimliklerinin ve sınıflarının kendisine temsil imkanı bulması, metnin halk tarafından benimsenmesini kolaylaştıran bir faktör olacaktır.

Hazırlanan anayasa metni toplumdaki tüm fertleri ilgilendirdiğinden ve gelecekte de sürekli ilgilendireceğinden dolayı, yapım sürecindeki uzlaşmanın kabul sürecine de yansması gerekir. Halkın önemli bir kısmının benimsemediği, ortak ilkeler etrafında buluşulamayan bir anayasanın uzun ömürlü olma şansı da bulunmamaktadır. Bu sebeple anayasanın kabul edilebilmesi için kayda değer bir çoğunluğun oyu aranmalıdır. Adi bir çoğunlukla değil mutlaka nitelikli bir çoğunlukla kabul edilerek metin yürürlüğe konmalıdır.

Yeni anayasa sürecinin, mümkün olduğunca çatışmadan uzak, halkın tüm kesimlerinin içine sinecek şekilde uzlaşmacı bir yöntem izlenerek yapılması ve cari hayatın siyasi tartışmalarından uzak tutularak hazırlanması, şüphesiz ki ülkemiz için oldukça faydalı sonuçlar doğuracaktır.

Bibliyografya**Kitaplar**

- Anayurt, Ömer, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Seçkin Yayınevi, , 2019
- Atar, Yavuz, *Demokrasilerde Anayasa Yapımı Ve Anayasal Değişimin Dinamikleri*, Konya Mimoza Yayınları
- Atar, Yavuz, *Türk Anayasa Hukuku*, Konya, Mimoza, 2005
- Balı, Ali Şafak, *Hukuk Toplum Siyaset Üzerine Söyleşiler*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2011.
- Elster, Jon “*Deliberation And Constitution Making*”, *Deliberative Democracy* Cambridge, Cambridge University Press, 1998.
- Erdoğan, Mustafa, *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Eylül, 2015.
- Eroğul, Cem, *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, Ankara, İmge, 2. Baskı, 1999.
- Gözler, Kemal, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt -1*, Bursa, Ekin Kitabevi, 2011.
- Gözler, Kemal., *Kurucu İktidar*, Bursa, Ekin, 1998.
- Gözübüyük, Şeref, *Anayasa Hukuku*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013
- Kaboğlu, İbrahim, *Anayasa Hukuku Dersleri*, İstanbul, Legal Yayınları, 2015.
- Kapani, Münci, *Politika Bilimine Giriş*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1988.
- Özbudun, Ergun, *Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı*, Bilgi Yayınevi
- Özbudun, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005.
- Özbudun, Ergun, *Türkiye’de Demokratikleşme Süreci*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Soysal, Mümtaz, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul, Gerçek Kitabevi.
- Tanör, Bülent, *İki Anayasa 1961 – 1982*, İstanbul, Beta, 1986.
- Tanör, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasa Gelişmeleri*, İstanbul, Yky, 13. Baskı, 2005
- Teziç, Erdoğan , *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınları, 2016.

Makaleler

- Bannon, A.L., *Designing A Constitutiondrafting Process: Lessons From Kenya*, Yale Law Journal, 2007.
- Barın, Taylan, *Anayasa Uzlaşma Komisyonu Tecrübesi Uzlaşılan Maddeler Ve Anayasa*, Seta, Sayı: 147, 2016.
- Elster, Jon, *Forces And Mechanisms İn The Constitutionmaking Process*, Duke Law Journal, 1995.
- Elster, Jon, *Constitution-Making In Eastern Europe: Rebuilding The Boat In The Open Sea*, Public Administration, 1993.
- Ginsburg, T., Z. Elkins Ve J. Blount., *Does The Process Of Constitutionmaking Matter?* Annual Review Of Law And Sociak Science 5 (1), (2009).
- Gönenç Levent, *Tepav Anayasa Çalışma Metinleri*, 2011,
- Gönenç, Levent, *Anayasa Yapım Sürecinde Temel Tercihler*, Prof. Dr. Erdal Onar’a Armağan,” C. II, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2013

Gönenç, Levent, “Anayasal Gelişme”, *Anayasa Yapımı Ve Anayasal Değişim* (Der. Ozan Ergül) Ankara, TBB Yayınları, 2011

Gülsoy, Tevfik, “Anayasa Yapımı ve Türkiye’de Anayasa Arayışları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (3), 2012.

İba, Şeref, *Türkiye’de Yeni Anayasa Arayışları ve Parlamento’nun Rolü*, *Yasama Dergisi*, 2018.

Summary

Constitutions are texts that limit the authority of the ruler, enable him to act within the rules of law and guarantee the fundamental rights and freedoms of citizens living in a society. It has a very important function, such as contributing to the peaceful life of a society.

In order to achieve its goals, a society should approach the issue of the constitution with much more importance. In this context, trying to make a new constitution by using the methods that will ensure social consensus at the highest level will provide much healthier results for the society.

In our country, in every election period, all political parties have common statements about making a new constitution. Even if a large part of the 1982 Constitution has been changed, if there is a real demand by the public for the making of a new constitution, this demand must be carried out.

Constitutions are the most basic legal texts for a society and they have an essential quality in terms of securing and protecting the fundamental rights and freedoms of individuals. In this context, the discussions on the new constitution and the process of making the constitution should be carried out as far away from vicious discussions among political parties and as free from ideological approaches as possible.

One of the key words in making a new constitution must be “compromise”. If the process turns into a race between political parties, there is no possibility of a positive result for the country. Therefore, the constitutional method should be adopted instead of the confrontational method as much as possible.

It is unlikely that any constitution in the world will be fully adopted by all members of the society. However, achieving optimum consensus on the constitutional text is also very important. In order to achieve this, it is necessary to be able to participate in the process as much as possible. It is obvious that even if a text prepared by a narrow circle and without any intellectual diversity is submitted to the approval of the people and put into effect, it will not satisfy the whole society.

While preparing the constitutional text, demands should be taken from all layers of society, especially citizens. This process, which concerns all individuals living in the society, should progress over time. In this context, non-governmental organizations, associations, communities, universities should definitely be included in the process. During the creation of the final text, even if not directly, a text should be created by taking the demands of these actors into consideration.

Perhaps the biggest role in the constitution-making process falls to the constituent assemblies. The constituent assembly should be as far away as possible from daily vicious

political quarrels, both in terms of its creation process and its members. Constituent assemblies; they have a very important function as they are the organs that will give the final form to the text by evaluating the demands collected from the public after passing through the filter of the sub-commissions. The sociological diversity in the constituent assembly and the representation of all identities and classes of the society will be a factor that facilitates the adoption of the text by the people.

Since the prepared constitutional text concerns all members of the society and will continue to do so in the future, the consensus in the construction process should also be reflected in the acceptance process. A constitution that is not adopted by a significant portion of the people and cannot be met around common principles does not have a chance to last. For this reason, a considerable majority must be sought for the constitution to be accepted. The text must be accepted by a qualified majority, not an ordinary majority, and put into effect.

The preparation of the new constitution process by following a conciliatory method as far as possible away from conflict and in a way that permeates all segments of the people and keeping it away from the political discussions of current life will undoubtedly have very beneficial results for our country.

